

FORSLAG TIL PLANPROGRAM

REGIONAL PLAN FOROLLHOGNA villreinområde

Vedlegg 1: Statusoversikt – grunnlag for planprogram

Foto: Arne Nyaas

05.05. 2010

Hedmark fylkeskommune og Sør-Trøndelag fylkeskommune

VEDLEGG 1:

STATUSOVERSIKT - GRUNNLAG FOR PLANPROGRAM REGIONAL PLAN FOR VILLREIN I FOROLLHOGNA

dat. 01.04.2010

1. Nasjonale føringer

1.1. Nasjonale mål for ivaretagning av villreinen

Bestillingsbrev fra Miljøverndepartementet

Miljøverndepartementet har gjennom sitt bestillingsbrev av 12.april 2007 gitt flere fylkeskommuner i oppdrag å utarbeide fylkesdelplaner/regionale planer for en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinens framtid i Norge.

"Det er en overordnet nasjonal målsetting at Norges unike fjellandskap skal tas vare på som leveområder for sårbare arter, regionalt og nasjonalt rekreasjonsområde og som næringsgrunnlag for levende bygder. Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre. Villreinen skal ha en sentral plass i norsk fjellfauna også i framtida, og det er et nasjonalt mål at villreinens leveområder skal sikres. Dette skal skje gjennom regionale planer.

Hovedformålet med denne planleggingen er å komme fram til en langsiktig og helhetlig strategi for forvaltningen av prioriterte fjellområder som er spesielt viktige for villreinens framtid i Norge. Planene skal forene målene om lokal omstilling og utvikling med nasjonale mål om en helhetlig forvaltning av fjellområdene og sikring av villreinens leveområder. Villreinen representerer en ressurs og et fortrinn som kan bidra positivt ved stedsutvikling og verdiskaping lokalt. Siktemålet er en helhetlig planlegging som, gjennom å samordne hensynet til en forsvarlig villreinforvaltning og lokalsamfunnenes

behov for utvikling, legger til rette for attraktive og gjensidig stimulerende miljøer."

I følge bestillingsbrevet fra MD påpekes viktigheten av at planens avgrensning ikke må bli for snever verken arealmessig eller tematisk. Planen bør oppfylle følgende kriterier:

- *Tilstrekkelige arealer utenfor villreinens leveområde må inngå i planområdet, slik at det kan foretas en helhetlig og samlet avveining av de ulike brukerinteresser.*
- *Det bør utarbeides konkrete strategier for bl.a. avgrensning av fritidsbebyggelse og reiselivsanlegg, på tvers av kommune- og fylkesgrenser.*
- *For å gi klare og entydige rammer for den kommunale arealplanlegging, er det viktig at omfang og lokalisering av framtidig utbygging konkretiseres på kart og i retningslinjer.*
- *Det skal legges vekt på å unngå oppsplitting av de nasjonale villreinområdene.*
- *Det skal fokuseres på å opprettholde og utbedre mulighetene for vandring og utveksling av villrein mellom tilstøtende nasjonale villreinområder innenfor de europeiske villreinregionene.*
- *Det skal avklares omfang og lokalisering av virksomhet og tiltak i influensområdet til de nasjonale villreinområdene. I planvurderingene bør en ta utgangspunkt i eksisterende utbygging og infrastruktur. Potensialet for verdiskaping som ligger i videreutvikling av kulturmiljøer og eksisterende tettsteder/bygdesentra bør vurderes grundig.*
- *Det skal kartfestes en klar grense for de nasjonale villreinområdene hvor ny utbygging bør unngås. I tillegg må det gjøres en avgrensning mellom randområdet, der utbygging, ferdsel og annen aktivitet vil kunne påvirke leveområdet direkte, og bygdenære områder, der slik direkte påvirkning er mindre framtreddende."*

NINA temahefte 27; "Villrein og samfunn. En veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein fjell".

Prosjekt gjennomført av NINA på oppdrag fra DN i 2004-2005. Denne rapporten har vært grunnlag for arbeid med fylkesdelplanene for villreinområdene.

Rapporten har som mål å gi en veiledning til bevaring og bruk av Europas siste villrein fjell. Verdigrunnlaget i rapporten er *“den norske villreinen fortjener en sterk nasjonal verdiforankring og en helhetlig forvaltningsstrategi som sikrer villreinen i uoverskuelig framtid som art, opplevelsesverdi og høstingsressurs, samtidig som levende bygdesamfunn skal kunne utvikle seg.”*

Visjonen er levende fjell er levende bygder. En av konklusjonene er at man må ta helhetlige og regionale plangrep om en skal klare å sikre varige leveområder for villrein og villreinen som ressurs. Rådene er fulgt opp i Stortingsmeldinger.

5 pilarer som forvaltningen av norske villrein fjell bør stå på i fremtiden:

- Løfte villreinen fra “menighet” til samfunn.
- Sterkere fokus på arealforvaltningen.
- Slutt på “bit for bit” – forvaltningen.
- Større sammenhengende leveområder for villrein.
- Tilrettelegge for bærekraftig verdiskaping.

Hovedutfordringen er at vi lykkes med å forankre samtlige pilarer slik at byggverket står støtt.

Rådgivningsgruppas viktigste tilrådninger om nye hovedgrep i forvaltningen av villrein fjellene:

- Helhetsperspektiv for sikring av villreinen leveområder: Opprettelse av 9 nasjonale villreinområder.
- Synliggjøring og verdiforankring av vårt internasjonale ansvar: Opprettelse av to europeiske villreinregioner.
- En differensiert arealforvaltning: Rikspolitiske retningslinjer, regional planlegging og fastsetting av villreingrensener for de nasjonale villreinområdene.
- En modernisert bestandsforvaltning og mer helhetlig overvåking og dokumentasjon.
- En helhetlig strategi for håndtering av ferdsel i villreinområdene.
- Regionale arenaer for hensiktsmessig kommunikasjon og samarbeid mellom villreinnemnd og villreinutvalg innenfor tre større regioner.
- Kvalitetskriterier for verdiskaping i fjellområdene som ivaretar hensynet til villreinen og kulturen rundt den.
- En samlet overbygning for forvaltningen av våre villrein fjell. Opprettelse av et sørnorsk fjellråd.

- En mer samlet nasjonal politikk for våre villrein fjell: Nasjonal tiltaksplan og Stortingsmelding.

St.meld.nr 21 (2004-2005): Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand – nasjonale villreinområder og europeiske villreinregioner. Her er det å sikre villreinen leveområder satt opp som et nasjonalt resultatmål. I Stortingsmeldingen signaliserer regjeringen at den vil gi villreinområder som er spesielt viktige for artens framtid i Norge status som “Nasjonale villreinområder”. Avgrensning og innhold skal avklares gjennom regionale planprosesser.

St.meld. nr. 26 (2006-2007): Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand.

Her følges signalene fra tilsvarende stortingsmelding i 2004-2005 opp. *“Regjeringen vil videreføre arbeidet for å bevare nødvendige leveområder for villrein. Dette innebærer blant annet at kunnskapsgrunnlaget om villreinen leveområder vil bli forbedret. Regionale planprosesser skal avklare spørsmål om avgrensning og innhold knyttet til det enkelte område.”*

Videre fokuserer St.meld.nr 26 på at

- *Regjeringen vil stimulere til at fylkeskommuner, fylkesmenn og kommuner samarbeider om regionale planer for fjellregionen som avklarer langsiktige rammer for blant annet hyttebygging, næringsutvikling og store infrastrukturtiltak. Regjeringa vil stimulere til bedre samordning mellom verneforvaltning og forvaltning etter plan- og bygningsloven og andre lover i fjellet”. Det vises til St.meld. 21 (2005-2006) Hjerte for heile landet.*
- *Regjeringen vil ha en nasjonal hyttepolitikk som sikrer miljø og omgivelser, med kommunene som hovedansvarlig aktør. Det skal trekkes klare grenser for områder med nasjonale interesser der hyttebygging bør unngås, bl.a. leveområder, randsoner mot leveområder og viktige korridorer for villrein nevnes.*
- *Regjeringen ønsker å prioritere arbeidet med forvaltningsplaner for verneområder med sikte på økt bruk uten at verneområdene svekkes.*
- *Landbruks- og matdepartementet har utarbeidet en strategi for næringsutvikling 2007-2009 Ta landet i bruk. Strategien legger vekt på levende bygder med et*

livskraftig landbruk, samt økt produksjon av andre varer og tjenester med grunnlag i næringens ressurser.

- Regjeringen vil støtte og oppmuntre til arbeid med bl.a. fylkesdelplaner med vekt på lokal verdiskaping knyttet til natur og kultur.
- Regjeringen vil sikre villreinens sentrale plass i norsk fjellfauna gjennom regionale planer og etablering av europeiske og nasjonale villreinområder

Forollhogna er et av 9 nasjonale villreinområder i Norge. Nasjonalt villreinområde defineres som følgende i MD sitt bestillingsbrev: "Departementet legger til grunn at et nasjonalt villreinområde har en størrelse og kvalitet som kan sikre en villreinbestand over lang tid, dvs. en livskraftig villreinbestand. Dette innebærer bl.a. at området har tilstrekkelig forekomster av vinterbeiter, sommerbeiter, kalvingsplasser og nødvendige trekkveier for villrein."

De fleste nasjonale villreinområdene skal inngå i to europeiske villreinregioner som gjenspeiler villreinbestandenes innvandringshistorie. Forollhogna inngår ikke i en av disse regionene.

Figur 1: Nasjonale villreinområder og forslag til europeiske villreinregioner.

1.2. Nasjonale mål for bygdeutvikling og næringsmessig bruk av verneområder/fjellområder

Fjellteksten

I forbindelse med revidert statsbudsjett 2003 la Miljøverndepartementet fram en redegjørelse om

reiselivsmessig utnyttelse av verneområder, den såkalte "fjellteksten". Regjeringen signaliserte her at den vil åpne for økt miljøtilpasset turismevirksomhet "som ikke kommer i konflikt med verneformålet i nasjonalparkene. ... Tiltak innenfor nasjonalparker og landskapsvernområder i forbindelse med turisme skal selvsagt vurderes på samme måte enten tiltaket er av kommersiell eller ikke-kommersiell karakter. Det er tiltakets innvirkning i forhold til vernformålet som skal være avgjørende, ikke om tiltaket har næringsmessig betydning."

St.meld. nr. 26 (2006-2007): Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand.

Det er et nasjonalt mål at natur- og kulturarv skal være/bli en ressurs for lokalsamfunn og lokal verdiskaping. Stortingsmeldinga slår fast at "det er store uutnyttede muligheter for økt verdiskaping knyttet til en aktiv og framtidsrettet miljøpolitikk. Økt innsats for utvikling av miljøteknologi og større kreativitet rundt forvaltningen av natur- og kulturverdier er eksempel på dette. En god og langsiktig forvaltning av naturmiljøet og kulturminneverdiene kan gå hånd i hånd med verdiskaping, sysselsetting og økonomisk utvikling. Dette krever samarbeid om felles mål og tiltak basert på kunnskap om miljøverdier og lokalsamfunnets behov."

Handlingsplan for bærekraftig bruk og skjøtsel av verneområder.

Det er lagt fram et forslag på en nasjonal handlingsplan for bærekraftig bruk og skjøtsel av nasjonalparker og andre verneområder. "Regjeringen mener at vern av natur er en god investering også som potensial for verdiskaping. God forvaltning av verneområdene er en forutsetning for at reiselivet og andre aktører skal kunne ta ut næringspotensialet knyttet til investeringer utenfor områdene, kombinert med bærekraftig aktivitet inne i områdene".

Rapporten peker på viktige utfordringer for den framtidige forvaltningen av verneområdene. For å løse disse utfordringene foreslås en rekke tiltak som bl.a. styrket forvaltning, en større grad av adaptiv forvaltning og tiltak rettet mot lokalsamfunn, lokale og regionale myndigheter. Handlingsplanen ligger nå i departementet for videre oppfølging.

St.meld.nr 16 (2004-2005)

Leve med kulturminner.

Det er et nasjonalt mål at kulturminner og kulturmiljø skal ses på som ressurser og som grunnlag for verdiskaping og næringsutvikling. "Mangfoldet av

kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser, og som grunnlag for kunnskap, opplevelser og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal bevares i et langsiktig perspektiv."

"Verdifulle opplevelser".

Regjeringa sin nasjonale reiselivsstrategi.

Det er et nasjonalt mål å utvikle og fremme Norge som et bærekraftig reisemål. Dette krever god planlegging som sikrer langsiktige og bærekraftige rammevilkår og arealbruksstrategier. Reiseliv er et av de 5 prioriterte næringspolitiske områdene i Soria Moria erklæringen. Nærings- og handelsdepartementet har laget en nasjonal strategi for reiselivsnæringa kalt "Verdifulle opplevelser." Her sier regjeringa at den ønsker at nasjonalparker og andre verneområder skal kunne tas i bruk for reiselivet på en bærekraftig måte, og at *"Natur- og kulturarven i bygd og by skal sikres som en ressurs for lokalsamfunnene og for lokal verdiskaping"*.

"Ta landet i bruk".

Regjering sin nasjonale landbruksstrategi.

Landbruks- og matdepartementet har laget en strategi for næringsutvikling for perioden 2007 – 2009. Strategien legg vekt på levende bygder med et livskraftig landbruk og økt produksjon av andre varer og tjenester med grunnlag i ressursene til næringa. Reiseliv og opplevelser er en viktig del av strategien. Det er oppretta et utviklingsprogram for grønt reiseliv som er finansiert over jordbruksavtalen. Programmet retter seg mot det bygdebaserte reiselivet og utviklinga av dette. Det er og fokus på utmarksbasert næringsutvikling som en viktig strategi for å opprettholde og styrke landbruket som næring og "bygdeutvikler". Det er og laget en nasjonal handlingsplan for innlandsfiske.

"For å nå mål i landbrukspolitikken skal næringsutviklinga ta utgangspunkt i de samlede ressurser, både menneskelige, naturgitte og materielle, som landbruket representerer. Landbrukspolitiske virkemidler skal bidra til å opprettholde og videreutvikle produksjon av mat og kollektive goder, herunder miljøverdier, kulturlandskap og kulturmiljø. Ved å ta i bruk mangfoldet av ressurser og utnytte mulighetene i markedet, skal landbruket bidra til nytenking, nyskaping og utvikling av levende bygdesamfunn. All ny næringsvirksomhet skal skje på en miljømessig og bærekraftig måte."

St.meld.nr. 21 (2005-2006) Hjarte for heile landet. Om distrikts- og regionalpolitikken.

St.meld.nr. 25 (2008-2009).

Det er et nasjonalt mål om å legge til rette for likeverdige levekår i hele landet og opprettholde bosettingsmønstrene. Videre ser regjeringa på regional planlegging som et viktig virkemiddel for regional utvikling og som en viktig forutsetning for å føre en velfungerende distrikts- og regionalpolitikk. Regjeringa legger vekt på en differensiert arealpolitikk og at rammene for bruk og vern av areal og arealressurser blir tilpasset utfordringene i ulike deler av landet. Bygdeutviklingsstrategiene i St.melding 21 (2005-2006) blir fulgt opp og forsterka i St.melding nr. 25 (2008-2009).

Nasjonalparkkommuner og nasjonalparklandsbyer.

23 norske kommuner har fått status som nasjonalparkkommune, og Midtre Gauldal er en av dem. Status som nasjonalparkkommune er et kvalitetsstempel for kommuner med villmarksnatur. Kravet for å få status som nasjonalparkkommune er at 30 % av arealet i kommunen skal være vernet som nasjonalpark, evt. at hele nasjonalparken ligger innenfor kommunegrensen eller at minst 300 kvadratkilometer av arealet er nasjonalpark. I tillegg har 5 tettsteder fått status som nasjonalparklandsby, hvorav Vingelen i Tolga er en av dem. For at et tettsted skal få status som nasjonalparklandsby, må stedet være en naturlig innfallsport til en nasjonalpark. Tettstedet må også fungere som servicesenter for nasjonalparken, der tilreisende finner god informasjon om parken, overnatting, servering og tjenester som f.eks guiding. Det er viktig at nasjonalparklandsbyene er kulturbærere av egne tradisjoner.

Gjennom verdiskapingsprogrammet til DN "Naturarven som verdiskaper" er det plukket ut 10 hovedprosjekt hvorav nasjonalparklandsbyene er med. Gjennom programmet ønsker de fem nasjonalparklandsbyene å utvikle felles mål og strategier, bygge opp og dele kompetanse og skape synlige tiltak i lokalsamfunnene. Målet med verdiskapingsprogrammet er å bidra til å vise at verneområdene skal være en ressurs lokalt, at de kan gi grunnlag for næringsutvikling, bygge stolthet og identitet, ta vare på naturarven og øke kunnskapen om naturen.

2. Ny plandel av plan- og bygningsloven

Planarbeidet skal skje etter ny plan- og bygningslov sine retningslinjer om regional planlegging. Planen skal være en overordna og retningsgivende plan for statlig, regional og kommunal planlegging og forvaltning.

Ny plandel av plan- og bygningsloven ble vedtatt i Stortinget våren 2008 (Ot.prp. nr. 32, 2007-2008). Loven trådte i kraft 1. juli 2009. Regional plan for Forollhogna vil bli sluttbehandlet i forhold til den nye plandelen. Denne innebærer en del endringer.

Betegnelsen endres fra fylkesdelplan til regional plan. Fylkesdelplaner har vært retningsgivende for statlig, kommunal og privat planlegging og virksomhet, men ikke direkte juridisk bindende. Både fylkeskommunen og fylkesmannen kan imidlertid fremme innsigelse mot detaljplaner (kommune-/reguleringsplaner) som strider mot fylkesdelplanens retningslinjer. Med relativt detaljerte retningslinjer for arealbruken, blir den planen i praksis bindende for kommunenes planlegging.

Etter den nye loven *kan* regionale planer for arealbruk gjøres juridisk bindende inntil de blir innarbeidet i kommuneplaner, gjennom å vedta en regional planbestemmelse. En regional planbestemmelse har som virkning at det ikke kan iverksettes særskilt angitte bygge- eller anleggstiltak innenfor nærmere avgrensede geografiske områder. Det vil si at en planlagt utbygging som strider mot den regionale planen kan stoppes.

Den nye planloven åpner også for at kommunene kan miste retten til å innvilge dispensasjoner. *"Dersom det er nødvendig for å ivareta nasjonale eller viktige regionale interesser og hensyn i nærmere angitte deler av strandsonen eller fjellområder, kan Kongen i forskrift legge myndigheten til å gi dispensasjon fra bestemte planer, eller for bestemte typer tiltak, midlertidig til regionalt eller statlig organ"* (§ 19.4 i ny plandel av PBL). Departementet sier i sin omtale av planforslaget at *"med nærmere angitte fjellområder menes det arealer med villreininteresser"*.

Ved utarbeiding av regionale planer skal regional planmyndighet samarbeide med berørte offentlige

myndigheter og organisasjoner, og det skal være en aktiv medvirkningsprosess. Den regionale planen skal bestå av en planbeskrivelse som beskriver planens formål, hovedinnhold og virkninger, samt planens forhold til rammer og retningslinjer som gjelder for området. Regionale planer skal som hovedregel vedtas av regional planmyndighet, dvs. fylkestinget. I saker der statlige myndigheter har vesentlige innvendinger ut fra sine interesser, kan de be departementet foreta nødvendige endringer. Departementet kan også på eget initiativ foreta de endringer i en regional plan som anses nødvendig for å ivareta nasjonale interesser.

Etter endret lov må det samtidig med planoppstart foreligge et forslag til Planprogram som sendes på høring. Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen med frister og deltakere, opplegget for medvirkning, spesielt i forhold til grupper som antas å bli særlig berørt, hvilke alternativer som vil bli vurdert og behovet for utredninger. Forslag til budsjett må inngå i Planprogrammet.

3. Regionale mål og rammer

Gjeldende fylkesplaner, fylkesdelplaner og regionale miljøprogram fungerer som rammer og premiss i forhold til mål satt til ei bærekraftig utvikling.

3.1. Fylkesplaner

Fylkesplan for Sør-Trøndelag 2009-2012

Overordnet visjon - *kreative Trøndelag – her er alt mulig uansett!* Fylkesplanen fokuserer på *mulighetenes Trøndelag* hvor mennesket er Trøndelags viktigste ressurs. Det aller viktigste målet er å bidra til et *meningsfullt liv og samfunn* for menneskene som bor i regionen – noe å leve av og leve for. Det legges vekt på *samhandling* mellom by og land og at storbyen og distriktene må virke sammen. Fylkesplanen har stor oppmerksomhet omkring *bærekraft og en bærekraftig utvikling og verdiskaping* – med *klimateffektivitet* som hovedfokus.

Naturressurser og matsatsing er angitt som særlige fortrinn i regionen sammen med *teknologi, forskning og utdanning* samt *kulturutfoldelse og opplevelse*.

Fylkesplan for Hedmark 2009-2012 (20)

Visjon er *"Framtidstro og optimisme skal prege hele Hedmark"*. Hovedmål er *"Attraktive lokalsamfunn og nærmiljøer som skaper identitet, bo- utdannings- og etablererlyst"*. Fylkesplanen utdyper tre hovedområder som er viktige drivkrefter i den regionale utviklingen: 1) Miljø, klima og energiforsyning, 2) Internasjonalt samarbeid og kunnskapsutvikling og 3) Forskning og utvikling (FoU).

Det legges særlig vekt på utvikling innen tre- og næringsmiddelindustri, bioteknologi, landbruk og reiseliv herunder utnytte vekstpotensialet innen kultur- og opplevelsesnæringene. Kulturarven skal være en ressurs for kunnskap, opplevelse og utvikling i Hedmark. Vern gjennom bruk, verdiskaping, kulturbasert næringsutvikling og stedsutvikling, samt satsing på etnisk mangfold er viktige politikkområder i årene som kommer. Skogbruket og de skogbaserte næringene skal gi økt verdiskaping i Innlandet og bidra til å løse viktige samfunnsoppgaver innen klima, miljø og folkehelse og det er definerte mål for økning av utmarksbasert reiseliv uten at det er nærmere definert hvor denne økningen er ønsket – dette bør følges opp i utarbeidelsen av arealstrategien.

3.2. En regionalpolitisk arealstrategi for Fjellregionen

En arealstrategi for Fjellområdet som utgjør grensetraktene mellom Hedmark og Sør-Trøndelag fylkeskommuner er under utarbeidelse. I Hedmark berører det sammenhengende fjellområdet areal i 7 kommuner; Tolga, Os, Tynset, Alvdal, Følldal, Rendalen og Engerdal. I Sør-Trøndelag omfattes følgende 8 kommuner; Røros, Holtålen, Tyllidal, Selbu, Midtre Gaudal, Rennebu, Oppdal og Meldal. Grenseområdene mellom Hedmark og Sør-Trøndelag består av levende fjellbygder med små tettsteder, spredte grender og grisgrendt bosetting. De 15 kommuner har utviklet bånd på tvers av fylkesgrensene gjennom samarbeid og utvikling av tjenester.

Hensikten med arealstrategi er blant annet å sette sammen vedtak (etablert politikk) fra fylkesplanene, vernevedtak, arealplaner etc. i dette geografiske området. Formålet er å avklare felles prinsipper og politiske strategier for forvaltning av ressurser og arealer i fjellområdet som utgjør grensetraktene mellom Hedmark og Sør-Trøndelag.

En slik regionalpolitisk strategi har vedtatte fylkesplaner som utgangspunkt. Gjennom arbeidet med strategien er de overordnede prinsippene fra

fylkesplanene og andre relevante planer og vedtak samordnet, konkretisert og tydeliggjort i forhold til de problemstillingene som er viktige for fjellregionen. Den regionale strategien skal være et politisk styringsinstrument som gir føringer for regionale planer som senere utarbeides etter plan og bygningsloven.

3.3. Reiselivsplaner

"Verdifulle opplevelser i Trøndelag – strategi for utvikling av reiselivsnæringen i Trøndelag mot 2020" (Vedtatt f-ting juni 2008)

Reiselivsstrategi for Trøndelag omfatter utviklingsstrategier knyttet til markeder, produkter og kompetanse: Profilerings- og markedsføring, tilgjengelighet og infrastruktur, Møter og kongress og kortferie, tematisert produktutvikling, reisemålsutvikling, kvalitets- og kompetanseutvikling og organisering. Verdensarven Røros er et av fire fyrtårn i reiselivssatsing. Det legges opp til tematisert produktutvikling (for eksempel i form av fiske, sykkel, vandring, nasjonalparker, randsoner.)

Fylkesdelplan for reiseliv – Hedmark – 2005-2008(10).

Målsettingen med planen er å avdekke og prioritere konkrete handlinger og tiltak som styrker og forsterker Hedmarks konkurransemessige fortrinn innen reiselivsproduksjon. Hovedmålet er å øke verdiskapingen innen reiselivsproduksjon gjennom økt omsetning og lønnsomme arbeidsplasser. Det skal blant annet bygge opp under det som skal være Hedmarks merkevareprofil "Villmarksriket" ved å utvikle natur- og kulturbaserte reiselivsprodukter. Det konsentreres om fire hovedprogramområde; produkt, kompetanse/kvalitet, profilerings-/markedsføring/salg og organisering.

Røros reiseliv

Røros Reiseliv er et felles destinasjonsselskap for kommunene Holtålen, Os, Tolga og Røros, med hovedkontor på Røros. Røros Reiseliv er hovedansvarlig for salg og markedsføring av Røros-regionen som reisemål inkludert drift av Turistkontor. Røros Reiseliv skal preges av *engasjement, positiv kommunikasjon* og *offensivitet*, med målrettede tiltak innen PR/informasjon, salg og markedsføring. De skal motivere lokale aktører til å utvikle tilbud og arrangementer av høy kvalitet. Viktig for hele virksomheten er profesjonalitet, kvalitet, samarbeide, nettverk og gode alliansepartnere. Ca 170 medlemmer fordelt på lokale reiselivsbedrifter, kommuner, andre

tjenesteytende næringer, banker, industribedrifter i Rørosregionen og private medlemmer.

3.4. Fylkesdelplaner/Regionale planer

Regional plan Røros bergstad og Circumferensen – kulturarv som ressurs for verdiskaping og utvikling 2011-2014 (20).

Formålet med regional plan for Verdensarven Røros Bergstad og Circumferensen er å utvikle et hensiktsmessig og godt styringsverktøy for god forvaltning av kulturarven i regionen. Den skal også bidra til at kulturverdiene synliggjøres som viktige utgangspunkt for verdiskaping og samfunnsutvikling. Dette skal oppnås gjennom å utvikle et aktivt samspill mellom vern, bruk og verdiskaping. Planen skal også fungere som en overordnet forvaltningsplan for verdensarven

Verdenskulturminnet Røros bergstad omfatter den gamle trebyen, malmplassen og kirka, og ble oppført på Unescos verdensarvliste i 1980. Etter tilråing fra Unesco arbeider en nå med utvidelse av verdensarvområdet Røros og fastsetting av ei buffersone. Formålet med utvidelsen er å inkludere kulturminne og kulturlandskap som viser hvorfor byen ble etablert i 1644 og hvordan bergstaden kunne utvikle sin særegne kultur i et så marginalt område. Buffersona vil følge grensene tilsvarende den circumferensen som ble fastslått for Røros kobberverk i 1646. Det betyr en radius på fire gamle mil – 45,2 km, med sentrum i Øvre Stortvart grav. Innenfor dette området hadde kobberverket monopol på alle malmin, skoger og fosser, og alle som bodde her var pliktige til å utføre arbeid som kobberverket påla dem.

Fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner 2005 – Kulturminner for Hedmarks framtid.

Hedmark fylkeskommunes visjon for kulturminnevernet er å gjøre Hedmarks fortid til en levende og meningsfylt del av framtida. Formålet med fylkesdelplanen var å samordne arbeidet med kulturminner i Hedmark. Fundamentet for denne fylkesdelplanen er ønsket om å ta vare på Hedmarks fortid for framtida. Utfordringen ligger i skjæringspunktet mellom vern og utvikling. Hvordan man skal sikre kulturminner, kulturlandskap og kulturmiljø, skape større forståelse for kulturarvens verdi, gi gamle bygningsmiljø en naturlig plass i et lokalsamfunn i utvikling og hvordan får vi kunnskap om kulturminner vi ikke vet noe om.

Den overordnede strategien er blant annet å øke satsingen på dokumentasjon, registreringer, forskning, informasjon, tilrettelegging og formidling.

- Utarbeide verne- og utviklingsplaner på kommune- og fylkesplannivå,
- anvende plan- og bygningsloven aktivt i plan- og byggesaksbehandlingen,
- gjennomføre brede planprosesser som sikrer kulturminneverdiene og engasjerer til større lokal satsing på kulturminner og kulturmiljøer gjennom verdiskaping,
- vern og bruk, sikre at kulturminner får en sentral rolle i stedsutviklingsprosjekter og i lokal planlegging,
- stimulere skoleklasser, museer, historielag, grunneiere m.fl. til aktiv innsats,
- styrke og utvikle det tverrsektorielle samarbeidet om kulturminnevern,
- bidra til å styrke kommunenes og fylkeskommunens rolle som utviklingsaktør på kulturminneområdet.
- bidra til å videreutvikle pilgrimsleden gjennom fylket.

Kulturminner er en type ressurser som ikke er fornybare. I vår tid skjer det store endringer innen jordbruk, skogbruk, industri, servicenæringer og offentlig forvaltning. Både avfolkning og tettstedsutvikling påvirker kulturminnene gjennom endring av arealbruk, byggevirksomhet eller opphør av den tradisjonelle bruken av landskapet. Kulturminner går tapt i ulikt tempo avhengig av type og plassering.

Utilstrekkelig planlegging er et stort problem for forvaltningen av kulturminnene i Hedmark. En årsak til det kan være manglende kunnskap om og oversikt over kulturminner. En annen problemstilling er et stort utbyggingspress, og krav om rask avklaring av arealbruk til nye formål. I høringsrundene til denne planen har mange kommuner påpekt at mengden planoppgaver er stor, og at kapasiteten til å håndtere dem er begrenset. Dermed oppleves det som vanskelig å kunne prioritere å gjennomføre planleggingstiltak som ikke er knyttet til definerte utbyggingsbehov eller lignende.

NVE har utarbeidet verneplan for vassdrag der kulturminner og kulturmiljøer er inkludert i de verdiene det er ønske om å ivareta. Andre aktører har også utarbeidet verneplaner; Telenor, vegvesenet, Jernbaneverket og Forsvaret.

Handlingsplan for kulturminner (2002) Sør-Trøndelag (revideres i 2010)

Denne planen må legges til grunn for kulturminneforvaltningen i Sør-Trøndelag. Handlingsplan for kulturminner, er et overordnet styringsredskap for fylkeskommunens ansvarsområder innen fornminnevern, bygningsvern og vern av kulturmiljø.

http://www.stfk.no/Tjenester/Kulturminnevern/Handlingsplan_for_kulturminner/

3.5. Verneområder og lokal forvaltning

Store arealer i planområdet er vernet etter naturvernloven /naturmangfoldloven. I disse områdene gjelder forvaltningsregler fastsatt i verneforskrifter, forvaltningsplan eller i planbestemmelser. Alle verneområdene har utarbeidet forvaltningsplaner. I tillegg til nasjonalparken og landskapsvernområdene ligger Grøntjønnan naturreservat i området. Se www.hognareinen.no om forvaltningen av området.

Regional plan vil ikke gi føringer for disse områdene, men den regionale planen må vurdere de omkringliggende arealene i lys av forvaltningsplanene.

Forollhogna nasjonalpark

Forollhogna nasjonalpark med 8 tilgrensende landskapsvernområder ble opprettet ved kongelig resolusjon av 21. desember 2001. Nasjonalparken har et areal på 1061,9 km² og ligger i kommunene Rennebu, Midtre Gauldal, Holtålen, Os, Tolga og Tynset. Den strekker seg over to fylker, Hedmark og Sør-Trøndelag.

Formålet med opprettelsen av Forollhogna nasjonalpark er (jfr. verneforskriftens § 2 formål):

- *å bevare et stort, sammenhengende og i det vesentlige urørt fjellområde,*
- *å bevare i naturlig tilstand landskapsformer og det biologiske mangfoldet med en variert vegetasjon med stort innslag av kravfulle plantearter og et rikt dyreliv med en høyproduktiv villreinstamme,*
- *å verne om kulturminner og kulturlandskapsinnslag.*

Nasjonalparken består av et stort, sammenhengende og stort sett urørt høyfjellsområde med slake dalsider og avrundede terrengformasjoner. Her finner du Norges mest produktive villreinstamme, kjent for de store

bukkene med sine flotte gevir og villreinen har intakte sommer – og vinterbeiter. Nasjonalparken inneholder et bredt spekter av kulturminner og vitner om at området har vært utnyttet av mennesker gjennom tusener av år. Området er svært lite tilrettelagt for friluftsliv, men terrenget er lett å gå i og området er godt egnet for jakt og fiske og skiturer om vinteren.

Det er utarbeidet egne verneforskrifter for både nasjonalparken og landskapsvernområdene. Videre er det utarbeidet egne forvaltningsplaner for de samme områdene. Forvaltningsplanene utdypet bestemmelsene og gir signal om delmål og retningslinjer for forvaltningen. Forvaltningsplanene beskriver status, utfordringer, forvaltnings-, informasjons-, og skjøtselstiltak samt noen tiltak knyttet til næringsutvikling. De omhandler problemstillinger knyttet til bygninger, strømforsyning, nydyrking, inngjerding, skjøtselstiltak, skogbruk, veger, motorisert ferdsel, friluftsliv og reiseliv. Som vedlegg til en del av forvaltningsplanene er det også utarbeidet en formingsveileder som går nærmere inn på bebyggelsen i seterområdene.

Landskapsvernområder

Rundt fjellet strekker lange seterdaler seg innover på alle kanter. Disse dalene er preget av generasjoners bruk av utmarka gjennom setring, beiting og slått. I de frodige seterdalene drives det fremdeles setring, særlig i Midtre Gauldal, Tolga og Os. Over 100 setrer er i aktiv drift i disse tre kommunene, enten ved beite, slått eller begge deler. Gjennom generasjoners bruk av utmarka er det skapt et særpreget og vakkert landskap. Bygningsmassen er lite forandret, og det finnes mange godt bevarte seterhus fra tidlig på 1800-tallet.

Formålet med opprettelsen av landskapsvernområdene er veldig like, men med noen små nyanser i formuleringene. En sammenfattet formulering som dekker alle formålene er "*å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse og setervoller, kulturminner og vegetasjon, skapt gjennom aktiv jordbruksdrift, utgjør en vesentlig del av landskapets egenart*".

Magnildalen-Busjødalen landskapsvernområde (77,8 km²), Tynset kommune og Tolga kommune. Landskapsvernområdet har 5 aktive setrer, hvorav 3 er i drift.

Londalen-Ørvilldalen landskapsvernområde (49,7 km²), Tolga kommune. Området er ikke sterkt preget av seterdrift i samme omfang som Vangrøftdalen, men har 6 setrer i drift med melkeproduksjon og 1 seter i drift med dyr på beite.

Vangrøftdalen-Kjurrudalen landskapsvernområde (125,9 km²), Os kommune. Dette er to seterdaler med aktiv seterdrift og landbruksvirksomhet. Rundt 100 setrer er registrert innenfor verneområdet. Det er rundt 30 setrer som leverer mjølk og har buskaper på utmarksbeite. I tillegg har mange andre setervoller drift med slått og/eller beite. Det slippes ca 7000 dyr (sau, kyr og ungdyr) på beite i utmarka.

Øyungen landskapsvernområde (72 km²), Røros kommune og Holtålen kommune. Området inneholder kvaliteter som er knyttet til både natur og kulturlandskapet. Sjøen Øyungen er på 6,3 km² og følgelig et svært fremtredende landskapselement. Innen landskapsvernområdet er det anslagsvis 50 setrer. Kun to setrer er i tradisjonell drift, men mange av setervollene blir fremdeles slått eller utnyttet til beite. Berggrunnen er kalkrik og gir grunnlag for en rik og variert flora.

Ledalen landskapsvernområde (26 km²), Holtålen kommune. Dette er fra gammelt av en aktiv seterdal hvor det i dag ikke foregår noen tradisjonell seterdrift med melkeproduksjon. I alt var det 20 setrer som var i drift. Det er funnet en rekke spor etter menneskelig aktivitet helt tilbake til år 300 f.Kr. Flere steder finnes slagghauger etter myrmalm-smelting. Ledalen er lite berørt av tekniske inngrep og er relativt lite brukt i friluftssammenheng. Det har sammenheng med at området ligger i god avstand fra veg.

Forddalen landskapsvernområde (30,9 km²), Midtre Gauldal kommune og Holtålen kommune.

Budalen landskapsvernområde (33,6 km²), Midtre Gauldal kommune.

Endalen landskapsvernområde (33,6 km²), Midtre Gauldal kommune.

Disse tre landskapsvernområdene er preget av natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart. Budalen og Endalen har totalt 15 setrer registrert innenfor verneområdet i Budalen, og 3 setrer innenfor verneområdet i Endalen. Totalt 18 setrer i bruk. Landskapsvernområdene er fordelt på tre seterdaler, der

Budalen fremstår som den viktigste innfallsporten fra nord mht. besøkende i nasjonalparken.

Grønntjønnan naturreservat (5.400 dekar), Tynset kommune. Våtmarksområde. Vernet 18.12.1981. Ligger noen setrer like inntil naturreservatet. Storfe og sau beiter i området.

Rennebu kommune har 47,55 km² vernet areal innenfor nasjonalparken. Det er ingen store utfartsveier inn i området kun en vei som går nesten til grensen og en som går inn til grensen.

Tiltaksplan for Forollhogna nasjonalpark med tilliggende landskapsvernområder

Det ble i 2007/2008 utarbeidet en felles tiltaksplan for verneområdene i Forollhogna. Planen inneholder en status over igangsatte og planlagte tiltak samt nye, aktuelle tiltak som gjelder for både den enkelte kommune og hele området. Tiltakene omfatter informasjon og tilrettelegging, kulturlandskap og kulturminner, landbruk, motorferdsel i utmark, oppsyn, overvåking, reiseliv/friluftsliv, vegetasjon/skjøtsel, veger/kjørespor og massetak.

Lokal forvaltning av verneområdene.

Forollhogna har vært med i prøveordningen med lokal forvaltning i perioden 1. mai 2003 og fram til i dag. Området har blitt forvaltet etter "Bløtkakemodellen" som betyr at verneområdene i praksis skal forvaltes av den enkelte kommune. Målet med forvaltningsmodellen har vært å forvalte hele området som helhet, der hver kommune har vært deltakende i forvaltningen. Gjennom forsøket har det vært etablert et fagutvalg (felles administrativt utvalg for kommunene) og et rådgivende utvalg (politisk utvalg) som har vært viktig i forvaltningen. Verken fagutvalget eller rådgivende utvalg har noe mandat i vedtakssammenheng. Disse etablerte foraene er viktige å spille videre på i arbeidet med regional plan for området, da de kan si mye om erfaringer og utfordringer i forvaltningen i området.

Forsøket er evaluert og det er bestemt at hele området skal forvaltes lokalt, men med en noe annen struktur og myndighetsfordeling enn før. Regjeringen har bestemt at store verneområder som nasjonalparker og landskapsvernområder skal sikres lokal forvaltning gjennom et *interkommunalt verneområdestyre*. Verneområdestyret skal sørge for en helhetlig samlet forvaltning av området basert på nasjonale og internasjonale føringer. Sekretariatet for verneområdestyret skal legges til *en statlig ansatt verneområdeforvalter* med

kontor plassering i geografisk tilknytning til det aktuelle verneområdet.

Samtlige kommuner har behandlet forslaget til ny forvaltningsmodell av verneområdene i Forollhogna i februar 2010, og alle 7 kommunene sier ja til ny forvaltningsmodell. Men flere av kommunene er skeptiske til å gi fra seg forvaltningsansvaret av landskapsvernområdene, da de ønsker å ha en aktiv rolle i forvaltningen av seterdalene framover.

4. Andre sentrale registreringer og strategier i området

4.1. Biologisk mangfold og viktige viltområder
Forollhogna er et av de få høyfjellsområdene i Norge der villreinstammen har noenlunde intakte sommer- og vinterbeiter. Forollhogna er også en av verdens mest produktive stammer. I tillegg forekommer jerv og fjellrev, to indikatorarter for intakte høyfjellsøkosystemer, men i begrenset omfang.

Hele området er generelt gode produksjonsområder for lirype. Også for fjellrypa er Forollhogna viktige leveområder. Området huser tradisjonelle hekkeplasser for rovfuglarter, bl.a. jaktfalk og kongeørn. Området er rikt på små og store våtmarker og det er et stort artsmangfold av våtmarksfugler. Ellers er området viktig hekkeområde for ender og vadefuglarter (Fjærplytt). Mange virveldyrarter som står på lista over truede arter i Norge forekommer i Forollhognaområdet.

4.2. Jakt – og fiske

Områdets betydning som jaktområde er spesielt stort med hensyn til villrein- og småviltjakt. Det finnes også et betydelig antall vatn, tjønner og vassdragsstrekninger som er attraktive og mye brukte fiskeområder.

4.3. Kulturlandskap og beitebruk

I seterdalene inn mot Forollhogna nasjonalpark er det fremdeles et aktivt seterliv av et visst omfang. I landssammenheng er områdene helt unike med bakgrunn i det antall seter i drift som ligger innenfor verneområdene. Det slippes et betydelig antall sau på beite i området. Beiting av storfe forekommer i tillegg til i seterdalene også i Grøntjønnanområdet.

Kulturlandskap og beitebruk bør være viktige tema i den regionale planen med fokus på seterdalene og landbruksdrift, samt byggeskikk/kulturlandskap.

Nasjonalt verdifulle kulturlandskap.

Miljøverndepartementet satte høsten 1991 i gang en nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Målet med registreringen var å bidra til å samordne og utvikle en forvaltning av jordbrukets kulturlandskap, der biologisk mangfold, kulturminner og opplevelseskvaliteter sikres. Registrering av utvalgte kulturlandskap i Hedmark ble gjennomført i 1993. 12 områder fra hele fylket ble valgt ut som spesielt verdifulle. Fire av disse ble valgt ut av Direktoratet for naturforvaltning som nasjonalt viktige kulturlandskap, deriblant var Vingelen som fjellbygd og Vangrøftdalen/Kjurrudalen som seterlandskap.

Vingelen i Tolga

Bygda Vingelen ligger som en U rundt bygdefjellet Kletten. Det meste av seterområdene nord og nordvest for bygda. Det registrerte området består både av innmark og utmark. Her finnes gammel, enhetlig bebyggelse, eldre kulturmark og kulturminner i form av gjeler og veier. Dette gjelder både bygda og seterområdene. Området er interessant både ut fra et historisk, botanisk og kulturelt synspunkt. I Vingelen finnes mye eldre intakt bebyggelse både i bygda, i seterområdene og i utmarka. I tilknytning til bygda finnes også fangstanlegg/dyregraver, rydningsrøyer, åkerkanter, stier/veier/gutuer og hafell (skigardtype).

Oppfølging av særlig verdifulle kulturlandskap i Sør-

Trøndelag er et treårig prosjekt som har pågått i perioden 2003-2006. 25 kommuner og nesten 2000 grunneiere omfattes av prosjektet.

Gjennom kulturlandskapsprosjektet har man rettet fokus mot verdiene i jordbrukets kulturlandskap. I hver kommune ble det valgt ut områder – særlig verdifulle kulturlandskap – som ble kartlagt og registrert. Det har blitt skrevet rapport for hver kommune med beskrivelse av områdene, i tillegg til anbefalinger for hva som bør gjøres for at kulturlandskapet i områdene skal ivaretas.

Øyungen-området i Holtålen

Et av disse områdene som er et verdifullt og helhetlig seterområde som også er vernet som landskapsvernområde. Området har mange godt bevarte seter og er lite berørt av moderne inngrep. Det er innslag av gammel kulturmark på flere av

setrene, og bygningsmiljøene er generelt svært godt ivaretatt. Området fremstår som svært attraktivt for allmennheten for turgåing og opplevelse av fjell- og seterlandskapet. Kvaliteten i området er i dag først og fremst turet av gjengroing og manglende drift på setrene. I dag er det bare ei seter med melkeproduksjon, men mange setervoller blir fremdeles utnyttet til beite og slått. Setrene ligger i bjørkeskogsbeltet, men store deler av beiteområdene ligger høyere enn dette. Gjengroing er ei utfordring.

Det er ikke lagt ut større hyttefelt innenfor området, men det er satt opp en god del enkelthytter. Ytterligere hyttebygging er ikke tillatt i vernebestemmelsene. Øyungen området er i dag lett tilgjengelig for allmennheten, men det mangler en del på informasjonsbiten.

104 nasjonalt verdifulle kulturlandskapsområder i 2008

Verdifulle kulturlandskap i jordbruket har gjennom ulike prosjekter de siste 10-20 årene, herunder Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap fra 1994, i stor grad blitt kartlagt og dokumentert. Nå er steget tatt videre til en mer forpliktende og langsiktig forvaltnings- og skjøtselsfase gjennom at Miljøverndepartementet og Landbruksdepartementet i 2008 har utpekt 104 nasjonale verdifulle kulturlandskapsområder.

Her inngår Vangrøftdalen og Kjurrudalen og seterdalene i Budalen innenfor Forollhogna området. Det betyr at disse områdene er ansett som ett av de sterkeste setermiljøene på landsbasis.

Vangrøftdalen – Kjurrudalen er seterdaler med unike bygningsmiljøer og et svært rikt biologisk mangfold. Området er på 165 000 daa og er rangert som det viktigste seterlandskapet i Hedmark fylke. Det ligger hovedsakelig innenfor landskapsvernområdet, men er supplert med gamle vår- og høstseterområder, samt området ved Setersjøen. Omfatter 130 setrer (ca 40 med melkeproduksjon og et større antall med slått og beite). Området har en rekke nasjonale eller regionale truede arter.

Setrene i Kjurrudalen har strøm, men ikke i Vangrøftdalen og ved Setersjøen. Her drives melkeanlegg med aggregat. Det vil være nødvendig med nye løsninger for strømforsyning eller tilskudd til drift av og investering i aggregat/hus som gir mindre støy på setervollen. Sjansene for å opprettholde seterdrifta blir størst med strømforsyning.

Det er store biologiske og kulturhistoriske verdier, i god hevd og bevaringstilstand, som utgjør en helhet og det er ikke store tekniske inngrep. Landskapet er sterkt preget av ekstensiv, kontinuerlig utmarkshøsting gjennom mange hundre år. Kulturminner fra ulike tidsepoker, og tradisjonell byggeskikk er godt ivaretatt.

Området har en spesiell kulturhistorie med mange setrer pr bruk og vekselbruk av seterdalene. Kunnskap om kulturhistorien formidles allerede gjennom bl.a. guidede turer, foredrag (firmaet Fjellfølge). Området har en stor pedagogisk og forskningsmessig verdi. Her kan vi følge utviklingen gjennom tidene, se sporene etter tidligere tiders bruk og formidle dagens seterdrift gjennom å oppleve den.

Skjøtselstiltak som er foreslått er rydding av slåttemark, elvesletter og utmarksbeite. Imøtekomme utfordringer med utmarksbeite med både ku og sau, strømforsyning og behovet for arbeidsfolk til å utføre skjøtselsarbeidet.

Nyttbart beiteareal i Vangrøftdalen, Kjurrudalen og omkringliggende fjellområder utgjør 64 % av tilgjengelig beiteareal for sau og 77 % for storfe. Høy produktivitet og godt grasinnslag gjør områdene med engbjørkeskog til svært verdifullt beite.

Vangrøftdalen og Kjurrudalen har i kommuneplanens arealdel for Os kommune vært avsatt som LNF-område med spesielle naturforvaltnings –og/eller kulturlandskapsinteresser i lang tid.

Alle bygningene i området er tidligere SEFRAK registrert. Nordøsterdalsmuseet har i tillegg i 2006-2008 foretatt en fotodokumentasjon av nesten alle seterhus og utmarkshus innenfor verneområdet (Vangrøftdalen og Kjurrudalen) for å oppdatere status mht tilstand, verneverdi mv. Innenfor området er det rundt 500 setrer – og utmarkshus. Foruten bygninger på setervoller, og i utmarka er det mange andre kulturminner i form av ferdsselsårer, fangstgroper, spor etter gruvedrift og kraftverk mv. i området. Kulturhistorien etter 1644 er på flere måter knyttet til Røros bergverk. Befolkningen økte, nye gardar kom til og presset på utmarksressursene økte. Flere setre ble flyttet og nye seterområder ble tatt i bruk.

Norsk Institutt for skog og landskap har i samarbeid med Fylkesmannen i Hedmark og kommunene utarbeidet seterkart, og et seterregister med mer informasjon er under utarbeidelse.

Seterdalene i Budalen

Dette er en representativ seterdal for Gauldalsområdet, tradisjonelle driftsformer, mosaikk av gamle kulturmarker, tradisjonelle kulturmiljøer. Blåola er et særpreget gammelt slåttemråde med tallrike høyløer.

Området er et særlig verdifullt seterlandskap preget av dagens og tidligere tiders bruk og kontinuitet i driftsformer. I Budalen er det stor variasjon i naturtyper og kulturmarker og mange kulturbetingete plantearter. Endalen har et sterkere innslag av utmarksslått. Her er høy artsrikdom på utmarksbeitene, med høy frekvens av indikatorarter på gammel beite- og/eller slåttemark.

Her er steinalderboplasser, fangstanlegg og jernvinnelanlegg fra de første århundrene e.Kr. Pilegrimsleden går gjennom området. Det har trolig foregått setring i området siden 1600-tallet og mange av bygningene er fra 17-1800 tallet. Det er totalt ca. 540 bygninger i området. Utmarksløer ute av bruk er utsatt for forfall.

Budalen landskapsvernområde har ca 80 setrer med dyrehold på 40, melkeproduksjon på ca 15, privat eie ca 30. Endalen landskapsvernområde har ca. 60 setrer, 30 i bruk, melkeproduksjon på 4 og privat eie 4. Området omfatter et gårdsbruk med fast bosetting. Ca 500 innbyggere bor i bygda i tilknytning til seterdalene. Det drives med tradisjonelt landbruk med sau og storfe i bygda. Seterkultur og seterlandskap formidles aktivt i dag og det er potensiale og planer for ytterligere formidling.

Utfordringene er gjengroing på grunn av endringer i driftsformene i landbruket med mindre beitetrykk og mange uteslåtter som ikke slås. Forvaltnings- og skjøtelsesplan for seterdalene i Budalen ble utarbeidet i 1999 og har blitt mye brukt i forbindelse med lokale tiltak.

Regionalt viktige kulturlandskap
Magnildalen – Busjødalen området.

Byggeskikk og bygninger

I tillegg til seterbebyggelsen og hytteområdene rundt nasjonalparken er det til sammen relativt mange bygninger innenfor nasjonalparken. Dette dreier seg i første rekke om mindre hytter og buer, tre setre ved Grøntjønnan, båtnaust og gammer. Det er foretatt en seterregistrering i området og SEFRAK registrering av bygninger og det foreligger en buplan for Budalen og bok om buer i samme område.

Det er utarbeidet en byggeskikkveileder for landskapsvernområdene rundt Forollhogna. Retningslinjer for seterbebyggelsen er utarbeidet som en utdyping av verneforskriftene og en forklaring av forskriftenes praktiske betydning for forvaltningen av bygningsmassen i området. Sett i forhold til bebyggelsen, er formålet med vernet å ikke endre bygningene eller bygningsmiljøets karakter i vesentlig grad. Forvaltningsmyndigheten vil oppmuntre eierne til å utnytte de eksisterende bygningsmiljøene både som en økonomisk, bruksmessig og kunnskapsmessig ressurs. En fortsatt bruk av området og dets ressurser er det viktigste virkemidlet for å oppnå formålet med vernet.

Beitekartlegging

Norsk institutt for skog og landskap har foretatt en vegetasjonskartlegging av hele Vangrøftdalen og Kjurrudalen inklusive fjellområdene rundt (alt areal vernet etter naturvernloven). Det er også utarbeidet kart med beite for sau og storfe og naturtypekart – viktige naturtyper for biologisk mangfold. Samlet kan 27 % av kartleggingsarealet være viktige områder – og det er en veldig høy andel for Hedmark fylke. Området er svært rikt på planter og mangfold i forekomst av vegetasjonstyper.

Norsk institutt for skog og landskap (*Skog og landskap*) utførte sommeren 2007 vegetasjonskartlegging av et område på 87 km² i Vingelen i Tolga kommune. Kartlegginga skal tjene som grunnlag for planlegging av beitebruk og landskapsskjøtsel i området og arbeidet er utført på oppdrag frå Tolga kommune. Det er framstilt vegetasjonskart og temakart for sauebeite, storfebeite og naturtyper. Vegetasjonskartleggingen viser at området øst for Lona har topp kvalitet som beiteområde for husdyr. Nyttbart beiteareal er høgt i forhold til tilgjengelig beiteareal med 85 % for storfe og 78 % for sau. Det er litt mer nyttbart areal under enn over skoggrensa. Areal med beiteverdi *svært godt beite* utgjør ca 27 % av utmarksbeitearealet. Dette er et høgt tall til å være i norsk utmark. Beitekvaliteten øst for Lona ligger svært høgt i

kvalitet i forhold til Hedmark fylke ellers, men øg høgt i forhold til det øvrige av fyllettområdet i norddelen av fylket.

Skog og Landskap skal gjennomføre vegetasjonskartlegging i Øyungen landskapsvernområde sommeren 2010. I tillegg ligger det inne som tiltak i bestillingsdialogen til SNO en vegetasjonskartlegging i Magnildalen.

Prosjekt beiteorganisering i Vingelen:

Prosjektet i Tolga kommune er sammen med tre andre områder i Norge tildelt midler gjennom nasjonalt beiteprosjekt i 2009. Det er bevilget 980 000 kr til Vingelen. Beitebruken er viktig for å ta vare på kulturlandskapet og representerer en stor økonomisk verdi for husdyrbruket. Rasjonell beiteorganisering er en viktig faktor for å ta vare på og utvikle beitebruket i Hedmark. Det er en utfordring at antall medlemmer i beitelagene reduseres. Jobben med tilsyn og sanking blir i mange områder vanskelig. Gjengroing av utmarksbeiteområder og verdifulle kulturlandskap er en konsekvens. Det er derfor viktig at det tas grep med hensyn til bruken av utmarksbeitet.

I Vingelen har det pågått drøftinger om framtidensrettet beitebruk i lengre tid. På bakgrunn av dette ble prosjektet "Endret beiteorganisering" startet opp høsten 2008. Beiteområdet består av rundt 100 beiteberettigede med rundt 5000 sau og 1700 storfe på utmarksbeite.

Målet med prosjektet er å etablere en fremtidensrettet organisering og bruk av utmarksbeite der det legges vekt på å utnytte gode beitekvaliteter, pleie viktige kulturlandskap og skape beitelag med godt samarbeid og gode ordninger knyttet til tilsyn og sanking m.m. Gjennomføring av prosessen og erfaringer med den vil være et viktig resultat som vil bli brukt i andre beiteområder.

Gjennom beiteprosjektet skal det utarbeides en områdeplan som beskriver området, utfordringer i forhold til beitebruk og aktuelle tiltak. I områdeplanen vil det bli foreslått tiltak som må gjennomføres for å endre beitebruken i ønsket retning. En del av midlene som er bevilget gjennom nasjonalt beiteprosjekt skal brukes til konkrete tiltak som for eksempel sperregjerder, klyv og fêrister. Gjennomføring av ryddetiltak for å åpne opp områder med stor beitekvalitet er også aktuelt.

4.4. Kulturminner og kulturmiljøer

Området inneholder et bredt spekter av kulturminnetyper som vitner om at området har vært utnyttet av mennesker gjennom lange tider. Alt fra faste kulturminner som hustuffer, samiske offerplasser, jernvinneanlegg og dyregraver og løse gjenstander som våpen og ulike typer redskaper.

Nordøsterdalsmuseet har jobbet en del med ulike dokumentasjon og kartlegging i Forollhognaområdet. Blant annet følgende:

- Det er foretatt en kartlegging av kulturminner i Forollhognaområdet i forbindelse med opprettelsen av nasjonalparken; "Kulturminner i Forollhogna – Gauldalsvidda – en foreløpig oversikt – 1994/95" – med kart og illustrasjoner.
- "Kulturminneregistrering i Vangrøftdalen, Kjurrudalen og ved Setersjøen" i samarbeid med Os kommune.
- Vingelen kirke og skolemuseum har foretatt en registrering av løer i Vingelsutmarka.
- Foto, tradisjonsmateriale med intervjuer og innsamling av gammelt materiale.
- Samtlige seter er besøkt og bebyggelsen fotografert med digitalt kamera, laget seterlister og enkel rapport med opplysninger.
- Artikler om byggeskikk og andre relevante artikler i Årbok for Nord-Østerdalen.
- For tiden arbeides det med en utstilling: Steinalderen i Nord-Østerdalen.

Samiske kulturminner

Stiftelsen Volla gård ved Per N. Hagen og arkeolog Amund Haugen Steinbakken fikk våren 2009 i gang prosjektet "Registrering av samiske kulturminner i Forollhogna nasjonalpark". Prosjektet er finansiert av Sametinget og kommunene ved rådgivende utvalg for Forollhogna nasjonalpark. Amund Haugen Steinbakken og Mattis Danielsen har gjennomført registreringene. Ulike kulturminnetyper ble funnet som gammetuffer, telboplasser, mjølkegrop, oppbevaringsstrukturer, fangsgroper, fangsmannsgraver, helligsteder, offerplasser, samlingsplass for rein m.m. Prosjektet fortsetter i 2010 hvis finansiering på plass.

DYLAN – Dynamiske landskaper

"Hvordan skal vi forvalte dynamiske landskaper? DYLAN er et forskningsprosjekt for kunnskapsbasert forvaltning og bevaring av kulturminner og biologisk mangfold i verneområder. Prosjektet er støttet av Norges Forskningsråd, gjennom

programmet Norsk miljøforskning mot 2015, og skal foregå fra 2009 og til og med 2011. DYLAN involverer forskere fra universitetsmuseene i Oslo, Trondheim, Bergen og Tromsø, Norsk Institutt for kulturminneforskning (NIKU) og Scottish Natural Heritage. Budalen landskapsvernområde er ett av fire områder som er med.

Riksrevisjonen konkluderte i 2006 med at vi forvalter verdier i norske verneområder for dårlig. Det er særlig de kulturpåvirkede områdene med kulturminner og biologisk mangfold som er utsatt. Hovedmålet med prosjektet er å gi forvaltningen grunnlag for en kunnskapsbasert og mer målrettet forvaltning av både kultur- og naturminner i verneområdene.

4.5. Villreinforvaltning

Bestandsplan for Forollhogna Villreinområde

Bestandsplan for Forollhogna villreinområde er en revidering og videreføring av tidligere driftsplaner fra 1992 og 2001-2005. Nåværende bestandsplanen gjelder for perioden 2006-2010.

Hovedmålsettingen er:

- Å forvalte villreinen i Forollhogna slik at den til enhver tid er i god kondisjon. Dette betyr at stammestørrelsen skal tilpasses beiteressursene.
- Å sikre en høy og jevn produksjon i stammen over tid.
- Å sikre reinens leveområder mot inngrep og forstyrrelser slik at beitepotensialet blir best mulig utnyttet.

I planperioden 2006-2010 tas det sikte på å opprettholde en vinterstamme på 1700-1800 dyr.

Når det gjelder leveområdet så fører et nett av seterveier deg langt inn i området fra ulike kanter. Selve kjerneområdet uten særlige inngrep er dermed nokså lite. Relativt små inngrep i ytterkantene kan derfor få store konsekvenser.

Overvåking av villreinstammen skjer i dag først og fremst ved kondisjonsundersøkelser (basert på kjeveinnsamling, kjeveundersøkelser og slaktevekter), kalvetellinger, strukturtellinger og minimumstillinger. Bare i liten grad blir beiteundersøkelser benyttet. Området har høy fellingsprosent (ca 90 %), blant annet pga gode overgangsavtaler. Lavt nivå på skadeskyting. Jegerseleksjon har medført lavere slaktevekter spesielt for simle og kalv de siste årene. Villreinjakta i Forollhogna representerer en førstehandsverdi (kjøttverdi) på kr. 1,35 mill. pr. år. Villreinjakta er

viktig for bygdene, for bosetting, bygdeutvikling og livskvalitet.

(Egen hjemmeside: www.hognareinen.no, årboka Hognareinen, jubileumbok om Forollhogna.)

Villreinregistreringer

NINA rapport 246 "Gamal jakt- og fangstkultur som indikator på trekk mønstre hjå rein i Sør- Norge. Kartlagde fangstanlegg i Rondane, Ottadalen, Jotunheimen og Forollhogna (Jordhøy, P.2007). Hovedmålet er å vise hvordan kulturspor etter villreinfangsten kan vise hvordan villreinbestanden brukte fjellarealene i tidligere tider. Fangsgroper på Kvikneskogen og over 400 fangsgroper i Forollhogna er registrert. Dette er fangstgroper for både rein og elg, men hovedtyngden er nok groper som har vært mest brukt for reinfangst.

Satellittkartlegging av villreinbeiter i Forollhogna

Etter initiativ fra villreinutvalget for Forollhogna ble det i 2001 etablert et prosjekt på kartlegging av kvaliteten på villreinbeitene. Prosjektet er en del av SatNat-prosjektet som er et samarbeid mellom DN og Norsk Romsenter. Kartleggingen er gjort ved NINA. Metoden viser etter tester på bakken å være mest nøyaktig ift lavrabber, men gir også et godt bilde på grøntbeiter. Kartlegginga viser at bare 3 % av lavbeitene i Forollhogna kan karakteriseres som sliitt. Tilstanden på lavbeitene er meget god, og tilsier vinterstamme på 2000 dyr i januar når en tar høyde for store snømengder og ising. Sommerbeitene er beregnet å være samme antall når tar høyde for antall sau på beite.

Kartleggingsprosjektet

Norsk Villreinsenter Nord på Hjerkinna har fått i oppdrag fra Direktoratet for naturforvaltning å gjennomføre en tilrettelegging og oppdatering av data for villreinens leveområde i Forollhogna villreinområde. Bakgrunnen for oppdraget er at MD henstiller om at det utarbeides regional plan for området og at kartleggingen skal være grunnlag for planarbeidet. I bestillingsbrevet fra 2007 fastslår MD at en sentral premisse for arealavgrensingene og utformingen av planinnhold, skal være oppdatert kunnskap om villreinens bruk av fjellområdene. Det er også gjort klart at dette naturfaglige kartgrunnlaget ikke skal være gjenstand for politisk behandling i fylker og kommuner som ledd i kartleggingsarbeidet, men skal fungere som et grunnlag for de samfunnsmessige og politiske avveininger i den påfølgende planprosessen.

Resultatene skal være leveringsklare til 1. mai og følgende prosesser gjennomføres:

- 1) Sammenføyning av ikke sammenhengende datasett mellom kommuner og fylker i de områder det allerede finnes kartfestede data.
- 2) Ved hjelp av lokalkunnskap, foreta en faglig gjennomgang av spesielt viktige funksjonsområder.
- 3) Bruke kvantitative data (telling og "sett rein" posisjoner) til supplering og kvalitetssikring av kvantitative data (viltkartobjekter, f.eks. kommunenes egne viltkart).
- 4) Fastlegge en biologisk ytre grense for "villreinsens leveområde".

I tillegg har Villreinutvalget i Forollhogna og Norsk Institutt for naturforskning (NINA) utformet et eget oppdrag hvor det utarbeides en mer detaljert rapport som tar for seg villreinsens områdebruk i Forollhogna. Oppdragene samkjøres og det ender opp med en rapport med tilhørende arealbrukskart. Dette vil være faglig- biologiske viltkart som mest mulig objektivt skal vise hvilke områder villreinen bruker og har brukt til ulike tider og til ulike funksjoner. Kart og rapport vil bli et viktig grunnlag for det videre arbeidet med regional plan for Forollhogna der det vil bli en politisk vurdering av hvordan en ser på villreininnteressene opp mot andre interesser. Alle data fra fangstanlegg (fangstgroper) i hele området er registrert av SNO og NINA og digitalisert og finnes nå på kart.

Det er nedsatt en prosjektgruppe med representanter fra Norsk Institutt for naturforskning, Statens naturoppsyn, miljøvern avdelingene hos fylkesmannen i Hedmark og Sør-Trøndelag, Villreinutvalget og Villreinnemda for å bistå villreinsenteret med arbeidet. Direktoratet for naturforvaltning deltar som observatør.

Kartmaterialet vil til slutt bli lagt ut digitalt på DNS villreinklient (<http://dnweb12.dirnat.no/wmsdn/villrein.asp>).

4.6. Reiseliv og annen næringsutvikling

Prosjektet "Verdiskaping og næringsutvikling knyttet til verneområdene".

Det er gjennomført et 3-årig prosjekt i tilknytning til verneområdet: "Forollhogna nasjonalpark. Verdiskaping og næringsutvikling knyttet til verneområdene 2005-2007". Det er her vært fokus

på seterkulturen som element for å fremme reiselivsutviklingen, tradisjonell byggeskikk og kulturlandskap, samt se på mulighetene for landbruksbasert næringsutvikling i tilknytning til verneområdene. (<http://forollhogna.no>)

Forollhogna prosjektet ble i 2008 avsluttet men videreført via **Blilyst – prosjektet "Næring i verneområder 2008-2010"**. Prosjektet omfatter 21 kommuner over 5 fylker hvor prosjekteierne er fylkesmannen i Hedmark og Sør-Trøndelag, Hedmark fylkeskommune, Tolga og Os kommuner. Formålet er å øke verdien av verneområder og andre naturområder med spesielle kvaliteter. Prosjektet skal legge til rette for at slike områder blir en viktig ressurs for sosial, kulturell, miljømessig og økonomisk utvikling og gir grunnlag for sysselsetting og verdiskaping basert på naturarven, samtidig som områdene forvaltes slik at naturens mangfold blir tatt vare på. Dette kan være tilretteleggingstiltak for lokal utvikling og mobilisering. Prosjektet skal overordnet bidra til lokal utvikling, bosetting og verdiskaping.

Forollhogna området er et av 7 produktområder. Prosjektet ses i sammenheng med det nasjonale verdiskapingsprogrammet "Naturarven som verdiskaper" i regi av Direktoratet for naturforvaltning. Gjennom prosjektperioden ønsker man å etablere et delprosjekt for hvert produktområde, med lokal forankring og samarbeid mellom offentlige forvaltning/næringsutvikling og næringsaktører. Det skal bygges opp under markedsføring for hvert område separat og under en felles paraply "Nasjonalparkene i Midt-Norge". (<http://midtnorskatur.no>)

Seterprosjektet

Det er også gjennomført et 3-årig seterprosjekt i samarbeid mellom Hedmark, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal. Målsettingen her er å bidra til å styrke det tradisjonelle seterbruket og dets driftsformer samt fokusere på produktutvikling som kan bidra til å øke næringsgrunnlaget på garden.

Prosjekter knyttet til verdiskaping i Forollhogna nasjonalpark og seterprosjektet (LMD setersatsing i 3 fylker) har allerede startet arbeidet med produktutvikling, markedsføring og arrangementer. Mange setereiere i Vangrøftdalen/Kjurrudalen leier ut seterhus i forbindelse med jakt og satser på turisme. Flere av setereierne er med i felles satsing "seterlandet i Nord Østerdal og Rørostraktene" (www.seterlandet.com). Seterlandet er opprettet av Forollhogna prosjektet, seterprosjektet, JEG VIL

prosjektet og Fylkesmannen i Hedmark med målsetting å skape en felles merkevare og markedsføringskanal for aktører innenfor kultur – og landbruksbasert reiseliv.

Prosjekter i Budalen

Setersmak arrangement årlig i juli. Det er aktivt organisasjonsliv i Budalen, samhold og dugnadsånd. Bevisstgjøring om å utvikle muligheter, bygdemobilisering ("Blilyst", "Optimismebygd" og "Framtidsverksted"). Framtidsverkstedet i 2001 satte mål om næringsutvikling knyttet til turisme, "setersmak"-arrangement og utnytte råvarer lokalt. Det er stort utviklingspotensiale for videreutvikling bl.a. overnattingsstilbud turister og museumssetra som naturlig utgangspunkt for formidling av kunnskap og opplevelse. Museumssetra på Storbekkøya er et spesielt sted med en spesiell historie som framstår området som et friluftsmuseum som viser bygninger og utstyr som har tradisjon i og tilknytning til Budalen. Her finnes også en natur – og kultursti som er innom svært mange interessante tema.

4.7. Friluftsliv og menneskelig ferdsel

Ferdsel i verneområdene har tidligere dreid seg om lokalbefolkning som har brukt fjellet i all tid. Bruken har vært i form av fjellturer, bærplukking, utmarksbeite til husdyra, jakt og fiske etc.

Ferdsel sommer og vinter er på mange måter gjennomdrøftet i området, men vil fortsatt by på utfordringer av ulik art. Ulike former for ferdsel bør drøftes i forhold til villrein. Dette er et tema som er sentralt i verneforvaltningen og som i stor grad vil bli ivaretatt gjennom denne forvaltningen.

Turløyper og skiløyper

Det er i verneforskriften til nasjonalparken forbud mot merking av nye stier og løyper i verneområdet. Dette er en vesentlig konsekvens av at friluftsliv ikke er innarbeidet i formålsparagrafen. Forollhogna har svært beskjeden grad av tilrettelegging for tradisjonell turvandring og skigåing.

Fjellområdene brukes aktivt i fritids – og rekreasjonsøyemed til alle årstider, spesielt av lokalbefolkningen i de tilgrensende bygdene. Terrengets rolige former gjør det velegnet til bruk for de fleste alderstrinn. Veinettet i seterdalene gjør fjellområdene lett tilgjengelig sommerstid. Det finnes et nettverk av umerkede stier i fjellet, men det er ingen tilrettelegging i form av turisthytter og merkede turstier. Det finnes enkelte buer, hytter og

gammer i nasjonalparken som står åpne for allmennheten.

Vinterstid er det få oppkjørte løyper i fjellet, men ei skiløype går fra Vingelen til Storbekkbua som så vidt ligger innenfor nasjonalparken. Også litt av ei skiløype i Rennebu går innom nasjonalparken. Ellers ligger det skiløyper i randsonen rundt.

Pilgrimsleden

Fra Østerdalen, via Vangrøftdalen og Forollsjøen til Budalen gikk det en pilegrimsveg. Denne østlige traseen av pilegrimsleden er svært diskret merket gjennom nasjonalparken der denne er på det smaleste. Enkel merking for å kanalisere ferdsel for å unngå unødig terrengslitasje eller forstyrrelser av dyreliv kan vurderes. En annen pilegrimsveg fra Østerdalen gikk via Botnan i Kvikne til Nåvsetra i Nåverdalen og videre nordover via Vardhø, Risåsen/Kongsvarden og til Grønset i Sørbygda i Sokndal og videre til Nidaros. Denne traseen er ikke merket.

Ferdselsøkning i forbindelse med opprettelsen av nasjonalparken er påregnet lokalt. Det viser seg å være en økning i toppturer til Forollhogna toppen. Vangrøftdalen og Synnerdalen er de to seterdalene som har fått mest markant økning i ferdselen.

Organisert ferdsel

Sykling, organisert bruk av hest eller kjøreture med hest er bare tillatt på eksisterende veier eller spesielle kjøretraseer innenfor nasjonalparken. Planer om organisert ferdsel foruten i regi av turistforeninger, skoler, barnehager og ideelle lag og foreninger – er søknadspliktig dersom det kan skade naturmiljøet.

Det foregår noe organisert ferdsel i området og i tillegg en del ferdsel i større grupper uten at den er organisert. Hundekjøring har økt i området.

Motorisert ferdsel i utmark

I Forollhogna nasjonalpark er det gitt egne bestemmelser om motorisert ferdsel. Dette innebærer at stort sett all motorisert ferdsel i nasjonalparken krever særskilt dispensasjon fra verneforskriften. Når det gjelder landskapsverneområdene er det ikke gitt egne bestemmelser i verneforskriftene om motorferdsel i utmark. Her søkes det om dispensasjon på vanlig måte etter lov om motorferdsel i utmark og vassdrag. Dette medfører også at det er ulik forvaltningspraksis med hensyn til dispensasjoner i de 7 kommunene rundt verneområdene. Det varierer også på utfordringer i

forhold til motorferdsel vinterstid og sommerstid i de ulike kommunene. Dette kommer tydeligst frem i de kommuner som har stor seteraktivitet, sett opp mot de som nesten ikke har noen form for aktivitet. Noe uklare grenser mellom veg og utmark flere steder fører til konflikter og behov for avklaring. Behov for bedre informasjon.

Brøyting av veier

Det brøytes i dag noen seterveier vinterstid. Ulik praksis mellom kommunene på dette og i omfang av scootertrafikk.

4.8. Drift av mineraler og løsmasse

Det er behov for sikring av grustak uten å forringe verneverdiene, lage en uttaks- og tiltaksplan for massetak innenfor landskapsvern-områdene, kartlegge kjøretraseer og utarbeide plan for vedlikehold av veier og kjøretraseer i området.

4.9. Fritidsbebyggelse

Områdeplaner/reguleringsplaner/hytteområder – se sammenstilt kommuneplankart og planstatus for hver kommune.

Det kan bli et press på hyttebygging i randsona til verneområdene. Det blir i denne sammenhengen viktig å ha grunnlagsdata klare for villreinens bruk av området til ulike årstider og over tid, for å kunne si noe om hvilke områder som er mest sårbare i forhold til inngrep og trafikk. Det kan bli behov for å sette en slags "varig grense" mot utbygging.

Det er gjort en del på seterregistrering i området (SEFRAK og seterregisteret til fjellstyrene) og en oversikt over buer, hytter, naust og gammer i nasjonalparken. Det som mangler er en oversikt over antall hytter i randsonen og antall tomter som er ubebygd.

4.10. Informasjon, tilrettelegging og skjøtsel

Dette er sentrale tema i den lokale verneforvaltningen i dag. Hovedinnfallsporten til Forollhogna går via Budalen/Synnerdalen (nordfra) og Vanggrøftdalen (sørfra). Trafikken skaper utfordringer i forhold til lokalt seterliv og beitebruk. Det er behov for informasjonspunkter/senter i forhold til kulturlandskap, seterliv, villrein osv. Her er det viktig at kommunene samordner seg. I dag ligger det et nasjonalparksenter på Kvikne, og Vingelen har blitt nasjonalparklandsby. I løpet av kort tid vil det bli avklart hvor den statlige forvalterstillingen skal plasseres.

Det er behov for mer kunnskap og samordning av tiltak og midler fra Sør-Trøndelag og Hedmark. I dag er fylkesgrensa en barriere for å få til gode fellesløsninger og finansiering av tiltak. Det er mange små aktører og det bør i større grad utveksles erfaringer over fylkesgrensene.

4.11. Litteraturliste for Forollhognaområdet

Det foreligger betydelig faglitteratur for Forollhogna både mht villrein, kulturlandskap, beite, kulturminner m.m. Det er laget en omfangsrik litteraturliste over rapporter, bøker, artikler m.m. fra området. I tillegg er det skrevet 4 ulike bøker om området de senere årene som omhandler både kulturhistorie, villrein, friluftsliv m.m.